การบำรุงมารดาบิดา เป็นมงคลอันสูงสุด

พระเทพญาณมงคล (เสริมชัย ชยมงฺคโล)

การบำรุงมารดาบิดาเป็นมงคลอันสูงสุด

ปาฐกถาธรรม

ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์
วันอาทิตย์ ที่ ๑๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

เจริญพร ญาติโยมสาธุชนผู้ฟังทุกท่าน

วันนี้อาตมภาพก็ได้มาพบกับท่านผู้ฟังอีกเช่นเคย ในรายการปาฐกถาธรรม ทุกๆ วันอาทิตย์ที่ ๓ ของเดือน ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ วันนี้อาตมภาพจะได้บรรยายเรื่อง "การบำรุงมารดาบิดาเป็นมงคลอันสูงสุด" คือ เป็นข้อปฏิบัติที่ย่อมให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติให้ถึงความเจริญและสันติสุขในชีวิตได้อย่างดีที่สุด ข้อ ๑ ในมงคล ๓๘ ประการ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแล้วแก่เทพบุตรตนหนึ่ง ในยามราตรี ในสมัยที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้นครสาวัตถี

ข้อปฏิบัติอันเป็นมงคลสูงสุดนี้ เป็นพระพุทธดำรัสตรัสแก่เทพบุตรในพระคาถาที่ ๔ มีความโดยสังเขป ดังที่ท่านทั้งหลายจะเคยได้ยินเวลาที่พระสงฆ์ท่านเจริญพระพุทธมนต์บทมงคลสูตร ในงานมงคลว่า

"อเสวนา จ พาลานํ ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา

(ไปจนถึงพระคาถาที่ ๔ ว่า)

มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห

อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ"

"การบำรุงมารดาบิดา ๑ การสงเคราะห์บุตรและภรรยา ๑ การงานไม่อากูล ๑ นี้เป็นมงคลอันสูงสุด"

ในวันนี้อาตมภาพจะได้กล่าวเฉพาะมงคลข้อแรกในพระคาถานี้ คือ ข้อ "การบำรุงมารดาบิดาเป็นมงคลอันสูงสุด" พอเป็นคุณเครื่องประกอบสติสัมปชัญญะ ด้วยปัญญาอันเห็นชอบ แก่ท่านผู้สนใจในธรรมสืบต่อไป

๑. พระคุณของมารดาบิดา

พระคุณของมารดาผู้กระทำกิจที่ทำได้ยากนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสเล่าเรื่องแต่อดีตชาติที่เคยเป็นดาบสชื่อโสณบัณฑิต และได้ประกาศความที่มารดาเป็นผู้ทำ

กิจที่ทำได้ยากแก่พระราชาในชมพูทวีปทั้งสิ้น มีปรากฏในพระคาถาโสณนันทชาดก สัตตนิบาต (ขุ. ชา. ๒๘/๑๖๒/๖๕-๖๗) มีความว่า

"มารดาผู้หวังผลคือบุตร จึงนอบน้อมแก่เทวดา และไต่ถามถึงฤกษ์ ฤดูและปีทั้งหลาย

เมื่อมารดานั้นมีระดู ความก้าวลงแห่งสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ก็ย่อมมี เพราะสัตว์เกิดในครรภ์นั้นมารดาจึงแพ้ท้อง เพราะเหตุนั้น บัณฑิตจึงเรียกมารดานั้นว่า เป็นผู้มีใจดี (สหุทา)

มารดาบริหารครรภ์อยู่หนึ่งปีหรือหย่อนกว่าปีแล้วจึงคลอด เหตุนั้น บัณฑิตจึงเรียกมารดานั้นว่า ชนยนฺตี และ ชเนตฺตี ผู้ยังบุตรให้เกิด

มารดาย่อมปลอบบุตรผู้ร้องไห้อยู่ให้รื่นเริง ด้วยการให้ดื่มน้ำนมบ้าง ด้วยการขับกล่อมบ้าง ด้วยการอุ้มแนบไว้กับอกบ้าง เหตุนั้น บัณฑิตจึงเรียกมารดานั้นว่า ปลอบบุตรให้รื่นเริง

ต่อแต่นั้น มารดาเห็นบุตรผู้ยังเป็นเด็กอ่อน ไม่รู้จักเดียงสา เล่นอยู่ท่ามกลางสายลมและแสงแดดอันกล้าก็เข้ารับขวัญ เพราะเหตุนั้น บัณฑิตจึงเรียกมารดานั้นว่า โปเสนฺตี ผู้เลี้ยงดูบุตร

มารดาย่อมคุ้มครองทรัพย์แม้ทั้งสองฝ่าย คือ ทรัพย์ของมารดาและทรัพย์ของบิดาเพื่อบุตรนั้น ด้วยตั้งใจว่า ทรัพย์ทั้งสองฝ่ายพึงเป็นของบุตรแห่งเรา

มารดายังบุตรให้ศึกษาดังนี้ว่า อย่างนี้ซิลูก อย่างโน้นซิลูก ย่อมลำบาก

เมื่อบุตรกำลังรุ่นหนุ่มคะนอง มารดาย่อมคอยมองดูบุตรผู้หลงเพลิดเพลินในภรรยาผู้อื่น จนพลบค่ำก็ยังไม่กลับมา ย่อมเดือดร้อนด้วยประการฉะนี้

บุตรผู้อันมารดาเลี้ยงดูมาแล้ว ด้วยความลำบากอย่างนี้ ไม่บำรุงมารดา บุตรนั้น ชื่อว่า ประพฤติผิดในมารดา ย่อมเข้าถึงนรก

บุตรผู้อันบิดาเลี้ยงมาด้วยความลำบากอย่างนี้ ไม่บำรุงบิดา บุตรนั้น ชื่อว่า ประพฤติผิดในบิดา ย่อมเข้าถึงนรก

เราได้สดับมาว่า เพราะไม่บำรุงมารดา แม้ทรัพย์ที่เกิดแก่บุตรทั้งหลายผู้ปรารถนาทรัพย์ย่อมฉิบหาย หรือบุตรนั้นย่อมเข้าถึงความยากแค้น

เราได้สดับมาว่า เพราะไม่บำรุงบิดา แม้ทรัพย์ที่เกิดแก่บุตรทั้งหลายผู้ปรารถนาทรัพย์ย่อมฉิบหาย หรือบุตรนั้นย่อมเข้าถึงความยากแค้น

ความรื่นเริง ความบันเทิง และความหัวเราะเล่นหัวกันทุกเมื่อ บัณฑิตผู้รู้แจ้งว่า พึงได้เพราะการบำรุงมารดา

ความรื่นเริง ความบันเทิง และความหัวเราะเล่นหัวกันทุกเมื่อ บัณฑิตผู้รู้แจ้งว่า พึงได้เพราะการบำรุงบิดา"

นี้เป็นคำประกาศพระคุณของมารดาที่โสณบัณฑิต ซึ่งในอดีตชาติ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา ได้เคยเสวยพระชาติเป็นดาบส คือ ฤาษีชื่อว่า "โสณบัณฑิต" ได้ประกาศความที่มารดาเป็นผู้ทำกิจที่ทำได้ยาก แก่พระราชาในชมพูทวีปในกาลนั้น

อนึ่ง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัส (องฺ. จตุกฺก. ๒๑/๖๓/๙๒) ต่อไปอีกว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย คำว่า "พรหม", "บุรพาจารย์", "อาหุไนยบุคคล" (ผู้ควรรับของอันบุตรทั้งหลายพึงนำมาบูชา) นี้เป็นชื่อของมารดาบิดา ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะมารดาและบิดาเป็นผู้มีอุปการะมาก เป็นผู้ประคบประหงมเลี้ยงดูบุตร เป็นผู้แสดงโลกนี้แก่บุตร .... เพราะเหตุนั้นแหละ บุตรผู้เป็นบัณฑิตพึงนอบน้อม พึงสักการะท่านด้วยข้าว น้ำ ผ้านุ่งห่ม ที่นอนที่นั่ง อบกาย ให้อาบน้ำและชำระเท้า เพราะเหตุที่บุตรผู้เป็นบัณฑิตได้บำรุงปรนนิบัติในมารดาบิดา บัณฑิตทั้งหลายย่อมสรรเสริญเขา ครั้นเขาละโลกนี้ไปแล้วย่อมบันเทิงในโลกสวรรค์"

๒. มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร

ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า "มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร" นั้น ก็เพราะว่า คำว่า "พรหม" นั้น หมายถึงท่านผู้มีคุณธรรมอันประเสริฐ ด้วยพรหมวิหารธรรม กล่าวคือ เมตตา คือ ความรักปรารถนาที่จะให้สัตว์โลกทั้งหลายอยู่ดีมีสุข กรุณา ความเวทนาสงสาร ปรารถนาที่จะให้สัตว์โลกทั้งหลายผู้มีทุกข์ให้ได้พ้นทุกข์ มุทิตา ความพลอยยินดีที่ผู้อื่นได้ดี มีความสุขความเจริญ อุเบกขา มีใจมัธยัสถ์เป็นกลางวางเฉยเมื่อเห็นสัตว์โลกถึงซึ่งความวิบัติอันตนไม่อาจจะช่วยได้ พระคุณของมารดาบิดานั้น เทียบได้

กับคุณธรรมของพรหม มีท้าวมหาพรหม เป็นต้น ท้าวมหาพรหมนั้นเป็นผู้เจริญพรหมวิหารธรรม ในหมู่สัตว์อยู่เสมอเป็นนิจ ฉันใด มารดาบิดาก็เป็นผู้เจริญพรหมวิหารทั้ง ๔ ในบุตรอยู่เสมอฉันนั้น

ดังลูกๆ ต่างมีประสบการณ์ในเมตตาธรรมของพ่อ-แม่อย่างมากมาย จะเห็นได้ชัดที่สุดก็ ได้แก่ พ่อแม่นั้นมีแต่ความรักให้ลูก ปรารถนาที่จะให้ลูกได้ดีมีสุขเทียมหน้าเทียมตาผู้อื่นเขา ตั้งแต่เริ่มจะมีลูกก็พากันสร้างเนื้อสร้างตัว สร้างฐานะของครอบครัวไว้ให้ดีที่สุด เพื่อไว้รองรับลูก ครั้นทราบว่าแม่ตั้งครรภ์ก็ตื่นเต้นดีใจ คอยประคบประหงมลูกในครรภ์ เพื่อให้เจริญเติบโตด้วยดี คอยระวังมิให้อะไรมากระทบกระเทือนให้ลูกในครรภ์เดือดร้อน ครั้นลูกคลอดออกมาแล้ว ก็ยิ่งคอยเอาใจใส่ดูแลให้ลูกเจริญวัยด้วยดี ให้มีความสุขทุกประการ เมื่อลูกๆ ถึงวัยเรียน พ่อแม่ก็ขวนขวายที่จะให้ลูกๆ ได้เรียนหนังสือในสถาบันการศึกษาที่ดีที่สุดในสายตาของพ่อแม่ เท่าที่จะสามารถส่งเสียให้ศึกษาเล่าเรียนในสถาบันการศึกษาระดับนั้นได้ แม้จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเรียนสูง จนแทบจะเกินกำลังทรัพย์ของตน หรือแม้บางครั้งก็เกินกำลังทรัพย์เกินฐานะของตน

พ่อแม่ก็พยายามขวนขวายทำให้สำเร็จ ด้วยปรารถนาที่จะให้ลูกได้เรียนในโรงเรียนที่ดีๆ เทียมหน้าเทียมตาผู้อื่นเขา แม้จะทุกข์ยากลำบากก็ไม่ยอมปริปากบอกลูกให้ลูกต้องสะเทือนใจ หวังอยู่แต่ที่จะให้ลูกมีความสุขความเจริญถ่ายเดียว นี้คือ เมตตาธรรม ที่พ่อ-แม่ทั้งหลายมีให้ลูกๆ เป็นส่วนมาก เพราะเหตุนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า "มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร"

พ่อแม่มีพระคุณต่อลูกๆ เช่นนี้ เยาวชนทั้งหลาย เธอทั้งหลายเคยพิจารณาเห็นหัวอกของพ่อแม่บ้างไหม? บางคนใช่จ่ายเงินที่พ่อ-แม่ให้มาในเรื่องที่ไม่จำเป็น อย่างสุรุ่ยสุร่าย เช่น สรรหาเครื่องแต่งตัวหรือเครื่องใช้ไม้สอยตามแฟชั่นแปลกๆ และที่มีราคาแพง เพียงเพื่อแสดงว่าตนมีฐานะดี ตามผู้ที่เขามีฐานะการเงินมั่นคงดีจริงๆ และ/หรือ ต้องเสียงค่าใช้จ่ายไปในเรื่องการบันเทิงเริงรมย์เกินฐานะของเด็ก ซึ่งยังหาเงินไม่เป็น มีแต่คอยแบมือขอเงินจากพ่อ-แม่ เธอทั้งหลายเคยทราบไหมว่า พ่อแม่ของเธอนั้นมีเงินถุงเงินถังใช้ไม่รู้จักหมด หรือว่าต้องอกไหม้ไส้ขม ต้องขวนขวายหาเงินไว้ให้ลูกใช้จนเกินฐานะ บางครั้งต้องกู้หนี้ยืมสินเขามาให้ลูก ต้องหาเงินใช้หนี้เขาทั้งต้น ทั้งดอกเบี้ย? ยิ่งสภาวะการ

เศรษฐกิจในประเทศของเราและของทั่วโลกฝืดเคืองอย่างนี้ หลวงตากล้ากล่าวว่า พ่อ-แม่ของลูกๆ ที่ชอบไปเที่ยวเตร่สนุกสนานตามศูนย์การค้าและตามแหล่งบันเทิงเริงรมย์ มากกว่าครึ่งที่ต้องอกไหม้ไส้ขม เพราะต้องหาเงินให้ลูกไว้ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายเกินตัว เกินฐานะอย่างนั้น ซ้ำร้ายยิ่งไปกว่านั้น บางรายและก็มากรายเสียด้วย ที่หลงใหลใจแตกไปกับแสงสี ในแหล่งบันเทิงเริงรมย์ หมกมุ่นอยู่กับสิ่งเสพติดมึนเมาให้โทษอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และกามารมณ์ จนเสียการเรียน เสียอนาคต

เธอทั้งหลายเคยนึกเห็นอกเห็นใจพ่อแม่ผู้มีแต่ความรักลูก ปรารถนาแต่จะให้ลูกๆ ได้ดีมีสุข เทียมหน้าเทียมตาผู้อื่นเขา จึงยอมเสียสละเงินทองส่งเสียให้ลูกๆ ได้เข้าโรงเรียนดีๆ เพื่อจะให้ลูกๆ ได้มีอนาคตที่ดี จึงตั้งตาคอยที่จะเห็นลูกมีผลการเรียนที่ดี พอให้พ่อ-แม่ชื่นใจ บ้างไหม? แต่ลูกๆ กลับประมาท หลงระเริงไปตามเพื่อนซึ่งชักนำไปในทางเสื่อม ให้เสียการเรียน เสียอนาคต เธอทราบไหมว่า หัวอกพ่อ-แม่นี้เป็นอย่างไร?

หลวงตาจึงขอเตือนเธอทั้งหลาย ผู้ประมาทแล้ว จงกลับตัวกลับใจกลับมาสู่ทางดีตามคำแนะนำสั่งสอนโดยชอบของพ่อแม่เสีย หรือผู้ที่กำลังเริ่มหลงเพื่อนตามเพื่อนผู้แนะนำไปในทางเสื่อม ที่จะเป็นเหตุให้เสียการเรียน เสียอนาคต ก็รีบกลับตัวกลับใจ หันมาเอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียนให้จริงจัง ให้เห็นอกเห็นใจพ่อแม่ อย่าได้หลงประมาทใช้จ่ายเงินทองไปในทางที่ไม่

จำเป็นและสุรุ่ยสุร่าย เพื่อช่วยให้พ่อแม่ท่านเบาใจ และได้เห็นความสำเร็จและความเจริญในชีวิตของลูกๆ บ้าง ก็จะได้ชื่อว่า เธอได้ตอบแทนพระคุณพ่อแม่ให้สมกับพ่อ-แม่นั้นรักลูก และมีแต่ปรารถนาดีที่จะให้ลูกๆ มีความสุขความเจริญแต่ถ่ายเดียว

ยิ่งเป็นกรณีที่ลูกๆ ที่ประมาทแล้ว ไม่เชื่อฟังคำของพ่อแม่ที่แนะนำสั่งสอนด้วยดี เอาแต่เชื่อเพื่อนผู้แนะนำไปสู่ทางอบายมุข อันเป็นปากทางแห่งความฉิบหาย ใจแตกหลงใหลไปกับแสงสีตามแหล่งบันเทิงเริงรมย์ หลงเสพและติดสิ่งเสพติดมึนเมาให้โทษอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท และหลงหมกมุ่นอยู่ในกามกิเลส ไม่เอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียน เป็นเหตุให้เสียการเรียน เสียอนาคต ดำเนินชีวิตไปอย่างคนไร้จุดหมาย ไร้คุณค่า จนยากที่จะกลับตัวกลับใจมาสู่ทางเจริญรุ่งเรืองแห่งชีวิตได้อีก พ่อแม่บางรายมีน้ำตาอาบแก้มนองหน้าอยู่ ก็ยังมีแต่ความเวทนาสงสารลูก ยอมให้อภัยแก่ลูก ขอให้แต่

ลูกได้กลับมาสู่อ้อมอกของพ่อ-แม่อีก ขอแต่เพียงให้ลูกผู้ประมาทแล้วจงกลับตัวกลับใจ เลิกละการดำเนินชีวิตอันเหลวแหลกนั้นเสีย และให้หวนกลับมาเริ่มต้นชีวิตที่ดีที่ชอบใหม่ พ่อ-แม่ก็ชื่นใจแล้ว พ่อ-แม่บางรายพยายามอ้อนวอนลูกผู้ประมาทแล้วนั้น เพื่อนำไปฝากกับพระภิกษุเจ้าอาวาสขอให้ช่วยรับบวชให้ ด้วยหวังจะให้พระภิกษุสงฆ์ช่วยอบรมกล่อมเกลาอุปนิสัยใจคอ และความประพฤติปฏิบัติให้ดีขึ้นใหม่ ด้วยพระสัทธรรมของ

พระพุทธเจ้า รายที่มีคุณสมบัติที่จะรับบวชให้ได้ตามพระธรรมวินัย ตามกฎหมายและกฎระเบียบมหาเถรสมาคม ก็ย่อมได้รับเมตตาจากพระอุปัชฌาย์รับบวชเพื่อช่วยขัดเกลาอุปนิสัยใจคอให้ พ่อ-แม่ก็เบาใจ ดีใจเป็นหนักหนา นี้คือกรุณาธรรมของพ่อ-แม่ที่มีต่อลูก

อนึ่ง นับตั้งแต่ลูกเล็กหัดเดินหัดวิ่งเล่นได้เตาะแตะ ไปจนถึงลูกที่เจริญวัยน่าดูน่าชม พ่อ-แม่ก็มีจิตใจเอ็นดูลูกน้อยด้วยจิตใจที่เปี่ยมด้วยความรัก เมื่อลูกๆ เติบโตศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จการศึกษาชั้นสูง และประกอบอาชีพดี มีความเจริญรุ่งเรือง พ่อ-แม่ก็ไม่คิดอิจฉาริษยาในความสุขความเจริญของลูก และไม่คิดจะเบียดเบียนลูก มีแต่จิตใจชื่นชมยินดีที่ลูกได้ดี มีสุข นี้คือ มุทิตาธรรม ของพ่อแม่ที่มีต่อลูก

ยามเมื่อลูกมีความผิดหรือมีชีวิตตกต่ำ แม้จะดุด่า ว่ากล่าวรุนแรง เพราะความผิดหวังในลูกบ้าง แต่พ่อแม่โดยมากก็ไม่มีเจตนาที่จะซ้ำเติมลูกให้ต้องเสียใจยิ่งไปกว่าเดิม มีแต่จะคอยช่วยปลอบใจ ให้อภัยในความผิดพลาด และคอยให้กำลังใจแก่ลูก ให้ประพฤติกลับฟื้นคืนดีขึ้น นี้คือ อุเบกขาธรรม ที่แม่มีให้แก่ลูกๆ เสมอ

เพราะความที่พ่อแม่ มีแต่ความเมตตา-กรุณา-มุทิตา-และอุเบกขาพรหมวิหาร ต่อลูกในกาลทุกเมื่อดังนี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงตรัสว่า "มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร"

๓. มารดาบิดาเป็นบุรพเทพของบุตร

คำว่า "เทพ" หมายถึงท่านผู้วิเศษ กล่าวโดยประเภท ได้แก่ "สมมติเทพ" คือ เทพโดยสมมติ ได้แก่ พระราชา มหากษัตริย์ "อุปปัตติเทพ" คือ เทพโดยกำเนิด ได้แก่ เทวดาในเทวโลกชั้นต่างๆ และ "วิสุทธิเทพ" คือ เทพโดยคุณสมบัติ ผู้มีกาย วาจา ใจ อันบริสุทธิ์

หมดจดจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งปวง ได้แก่ พระอรหันตขีณาสพ มารดาบิดานั้น ท่านประพฤติปฏิบัติต่อลูกดุจทวยเทพ กล่าวคือ ท่านคอยคุ้มกันชีวิตลูกๆ และให้ความอุปการะเลี้ยงดูลูกๆ ก่อนเทพเหล่าอื่น สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า "มารดาบิดาเป็นบุรพเทพของบุตร"

ที่กล่าวว่ามารดาบิดาหรือพ่อแม่ท่านปฏิบัติต่อลูกดุจทวยเทพนั้น ได้แก่

(๑) ท่านแสดงโลกนี้แก่ลูกก่อน คือ พ่อ-แม่นั้นเป็นต้นกำเนิดของลูกๆ ได้อุปถัมภ์ค้ำชูเลี้ยงดูป้องกันรักษาลูกมาก่อนใครเพื่อน ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา จนคลอดจากครรภ์และเจริญวัยมาจนถึงปัจจุบัน แม้ลูกที่เกิดมานั้นจะพิกลพิการต่างๆ พ่อแม่ก็ไม่ทอดทิ้งลูก รับภาระเลี้ยงดู จนลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมืองอยู่ในทุกวันนี้ ก็เพราะพ่อแม่นั้นปฏิบัติต่อลูกดุจบุรพเทพของลูก นั้นเอง

(๒) ท่านให้ความคุ้มครองลูกก่อน ยามเมื่อมีเหตุเภทภัยต่างๆ พ่อแม่ท่านมุ่งแต่จะปกป้องคุ้มครองลูกก่อน ดังมีตัวอย่างเวลาเกิดอัคคีภัย ที่ลูกติดอยู่ในอันตราย พ่อ-แม่โดยมากจะยอมเสี่ยงภัยไปช่วยเหลือลูกก่อนที่จะคิดถึงชีวิตของตนเอง นี่เพราะความรักและความมีน้ำใจต่อลูกดุจทวยเทพ เหตุการณ์เช่นนี้ แม้แต่สัตว์เดรัจฉานก็ยังมีน้ำใจต่อลูกๆ ของมัน ดังเช่น แม่ลิงยามเมื่อตนเองถูกนายพรานยิงด้วยลูกศร สุดจะเจ็บปวดรวดร้าวจนแทบจะทนไม่ไหวอยู่แล้ว ก็พยายามตะเกียกตะกายพาลูกๆ ที่เกาะอยู่ข้างหน้าตัวหนึ่ง เกาะอยู่อยู่ข้างหลังอีกตัวหนึ่ง ไปสู่คาคบไม้ที่ปลอดภัย ครั้นถึงแล้ว มือข้างหนึ่งกุมลูกศรที่ปักอยู่ด้วยความเจ็บปวดทรมาน มืออีกข้างหนึ่งซึ่งใกล้จะหมดแรงแล้ว พยายามดึงลูกตัวที่เกาะอยู่ข้างหน้าไปวางไว้ที่คาคบไม้ แล้วก็ดึงลูกอีกตัวหนึ่ง ที่เกาะอยู่ข้างหลังไปวางไว้ที่คาคบไม้ เพื่อให้ลูกๆ ปลอดภัย ก่อนที่ตนเองนั้นจะหมดเรี่ยวแรงหล่นลงมาสู่พื้นดิน แล้วก็สิ้นใจตาย นี่แหละคือน้ำใจของแม่ผู้ทรงคุณวิเศษดุจเทพ คอยให้ความคุ้มครองลูกๆ อยู่ในกาลทุกเมื่อ จนสิ้นชีวิต

(๓) ท่านให้อภัยแก่ลูกก่อน พ่อแม่นั้น แม้ลูกๆ จะประพฤติปฏิบัติพลาดพลั้งหรือชั่วช้าเลวทรามอย่างไรๆ และแม้จะถูกลูกๆ ล่วงเกินด้วยกิริยาวาจาหยาบคาย พ่อแม่ก็พร้อมที่จะให้อภัยแก่ลูกเสมอ ขอแต่ให้ลูกรู้สึกตัวในความประพฤติผิดพลาดนั้น และกลับตัว

กลับใจประพฤติปฏิบัติดีต่อไป พ่อแม่ก็สบายใจแล้ว มิได้มีความคิดอาฆาตเคียดแค้นต่อลูกเลย

(๔) ท่านเป็นนายประกันลูกก่อน ในยามที่ลูกมีเรื่องหรือมีปัญหากับบุคคลภายนอก ไม่ว่าลูกจะผิดหรือถูกอย่างไร ท่านจะเป็นคนแรกที่คอยผ่อนผันสั้นยาว ผ่อนหนักเป็นเบา ให้ลูกไว้ก่อนเสมอ บางรายแสดงความเจ็บร้อนแทนลูก ถึงกับโต้เถียงผู้ที่ติเตียนลูก ออกรับแทนลูกก่อน พยายามปกป้องลูกทุกวิถีทาง ส่วนว่าลูกจะผิดหรือถูกจริงๆ อย่างไรนั้น ค่อยมาว่ากันทีหลัง นี้คือน้ำใจพ่อแม่ที่มีต่อลูกดุจเทพที่คอยปกป้องลูกก่อน เป็นนายประกันให้ลูกก่อนอยู่เสมอ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงตรัสว่า "มารดาบิดาเป็นบุรพเทพของบุตร"

๔. มารดาบิดาเป็นบุรพาจารย์ของบุตร

พ่อ-แม่นั้นเป็นอาจารย์คนแรกของลูกโดยแท้ ท่านเป็นผู้สอนลูกตั้งแต่เกิดมาเป็นตัวเป็นตน นับตั้งแต่ให้หัดพูด หัดให้ดื่มและกิน ตลอดจนหัดกิริยามารยาทที่ควรประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมกับกาลเทศะ และให้เหมาะสมกับบุคคลตามฐานะ ให้ประพฤติปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีของสังคม และสอนให้ลูกๆ รู้จักวิธีการทำมาหากิน การประกอบอาชีพที่ดีที่ชอบก่อนใครเพื่อน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า "มารดาบิดาเป็นบุรพาจารย์ของบุตร"

๕. มารดาบิดาเป็นพระอาหุไนยบุคคลของบุตร

พระอรหันต์และผู้ทรงคุณธรรมทั้งหลาย ชื่อว่าเป็น อาหุไนยบุคคล คือ เป็นผู้ควรรับการเคารพนับถือ และนอบน้อมบูชาด้วยวัตถุสิ่งของมีข้าวน้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคเป็นต้น ฉันใด มารดาบิดาผู้ทำหน้าที่สำคัญแก่ชีวิตของลูก กล่าวคือ ท่านเป็นผู้มีอุปการะมากแก่ลูก เป็นพระเดชพระคุณของลูก และเป็นเนื้อนาบุญของลูก จึงชื่อว่า

อาหุไนยบุคคล ผู้ควรรับการเคารพนับถือ และนอบน้อมบูชา ด้วยวัตถุเครื่องสักการะมีข้าวน้ำ ผ้านุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นต้น ฉันนั้น

ลูกๆ ใดผู้รู้จักเคารพนับถือ เชื่อฟังพ่อแม่ที่แนะนำสั่งสอนโดยชอบ รู้จักนอบน้อมบูชาพ่อแม่ผู้มีพระคุณ ด้วยวัตถุเครื่องสักการะ อันมีปัจจัย ๔ และ เครื่องอำนวยความสะดวกเป็นต้น คอยให้ความสุขสบายแก่พ่อแม่ รู้จักปรนนิบัติบำรุงเลี้ยงดูพ่อแม่อยู่เสมอ ตาม

กำลังของตน ลูกผู้เช่นนั้น ย่อมจะประสบแต่ความสำเร็จในชีวิต และมีความสุขความเจริญไม่เสื่อมเลย

ส่วนลูกใด เป็นคนอกตัญญูต่อพ่อ-แม่ ไม่รู้จักเคารพนับถือเชื่อฟังพ่อ-แม่ที่แนะนำ

สั่งสอนโดยชอบ มักดื้อดึงมีกิริยาวาจาที่หยาบกระด้างต่อพ่อแม่ผู้มีพระคุณ ไม่รู้จักนอบน้อมบูชาพ่อแม่ด้วยวัตถุเครื่องสักการะ ไม่รู้จักปรนนิบัติบำรุงเลี้ยงดูพ่อ-แม่ตามกำลังหรือสมควรแก่ฐานะของตน ลูกผู้เช่นนั้น ย่อมจะประสบแต่ความเสื่อมในชีวิต หาความสุขความเจริญที่แท้จริงมิได้เลย

เพราะเหตุนั้น ลูกๆ จึงควรปรนนิบัติเลี้ยงดูบำรุงพ่อแม่อย่างน้อยหรืออย่างต่ำใน ๕ สถาน ดังต่อไปนี้

(๑) เมื่อท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เราต้องเลี้ยงท่านตอบ ควรหาโอกาสสนองคุณของพ่อแม่ โดยการเลี้ยงดูทำนุบำรุงท่าน ให้ท่านมีความสุขสบาย ตามสมควรแก่ฐานะของตน ในระหว่างที่ท่านยังมีชีวิตอยู่นี้แหละให้ดีที่สุด

(๒) ช่วยทำกิจของท่าน เมื่อท่านไหว้วานก็ไม่หาทางหลีกเลี่ยง ให้สมกับที่พ่อแม่ทำกิจให้ลูก คือทำนุบำรุงดูแลรักษาลูกตั้งแต่เล็กจนเติบใหญ่ โดยเต็มใจอยู่ตลอดเสมอมา

(๓) ดำรงวงศ์สกุลของท่าน คือ รักษาเกียรติคุณความดีแห่งวงศ์ตระกูลของท่านให้ยั่งยืน ไม่ให้เสื่อมเสียไปเพราะลูกเป็นต้นเหตุ

(๔) ทำตัวให้สมควรเป็นผู้ได้รับทรัพย์มรดกของพ่อแม่ ไม่เป็นคนล้างผลาญทรัพย์ของพ่อ-แม่ที่อุตสาห์ทำมาหาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรง และเก็บออมไว้ใช้ในยามจำเป็น และไว้ยกเป็นมรดกให้ลูกในโอกาสอันสมควรต่อไป

(๕) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ก็ทำบุญอุทิศให้ท่าน ความที่พ่อแม่เป็นผู้มีอุปการะคุณแก่ลูกมากดังที่ได้บรรยายมาแล้วนั้น แม้ลูกๆ จะตอบแทนพระคุณของพ่อแม่ด้วยสถาน ๕ ดังที่กล่าวมาแล้ว ก็ยังไม่คุ้มกับพระคุณของพ่อ-แม่เลย แต่ถ้ากุลบุตรกุลธิดาใด ชักนำพ่อแม่ที่ยังไม่มีศรัทธาในพระรัตนตรัย คือ ในพระพุทธ พระธรรม และในพระสงฆ์ ให้กลับมามีศรัทธา ที่มีศรัทธาน้อย ให้มีศรัทธามากขึ้น ที่มีศรัทธามากอยู่แล้ว ให้เจริญและมั่นคงในพระรัตนตรัย กุลบุตรกุลธิดานั้น ชื่อว่า ได้กระทำการทดแทนพระคุณพ่อแม่ คุ้มหรือ

เสมอกับพระคุณของท่านแล้ว ด้วยเหตุนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสไว้ใน ทุกนิบาต อังคุตตรนิกาย (องฺ.ทุก. ๒๐/๒๗๘/๘๗) มีความว่า

"ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวการกระทำตอบแทนไม่ได้ง่ายแก่ท่านทั้ง ๒ ท่านทั้ง ๒ คือใคร ? คือ มารดา ๑ บิดา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุตรพึงประคับประคองมารดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง พึงประคับประคองบิดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง เขามีอายุ มีชีวิตอยู่ตลอดร้อยปีและเขาพึงปฏิบัติท่านทั้ง ๒ นั้นด้วยการอบกลิ่น การนวด การให้อาบน้ำ และการดัด และท่านทั้ง ๒ นั้น พึงถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะบนบ่าทั้งสองของเขานั่นแหละ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย การกระทำอย่างนั้น ยังไม่ชื่อว่าอันบุตรทำแล้วหรือทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดาเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง บุตรพึงสถาปนามารดาบิดาในราชสมบัติอันเป็นอิสราธิปัตย์ ในแผ่นดินใหญ่อันมีรตนะ ๗ ประการมากหลายนี้ การกระทำกิจอย่างนั้น ยังไม่ชื่อว่าอันบุตรทำแล้วหรือทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดาเลย

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ? เพราะมารดาบิดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย ส่วนบุตรคนใดยังมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธา ให้สมาทานตั้งมั่นในศรัทธาสัมปทา ยังมารดาบิดาผู้ทุศีล ให้สมาทานตั้งมั่นในศีลสัมปทา ยังมารดาบิดาผู้มีความตระหนี่ ให้สมาทานตั้งมั่นในจาคสัมปทา ยังมารดาบิดาทรามปัญญา ให้สมาทานตั้งมั่นในปัญญาสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลายด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แล การกระทำอย่างนั้น ย่อมชื่อว่าอันบุตรนั้นทำแล้ว และทำตอบแทนแล้ว แก่มารดาบิดา."

สำหรับวันนี้ ขอยุติการปาฐกถาธรรมแต่เพียงเท่านี้ ขอความสุขสวัสดี จงมีแด่ท่านผู้ฟังทุกท่าน เจริญพร.